

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ

В. М. Кепко, к. е. н., доцент

М. І. Дяченко, к. с.-г. н., доцент

Уманський національний університет садівництва

Перетворення в аграрній економіці періоду становлення ринку зумовили системні трансформації господарського укладу. В більшості набули поширення виробничі кооперативи, товариства з обмеженою відповідальністю, приватно-орендні, селянські (фермерські) господарства та ін. Враховуючи складність сільськогосподарського виробництва, приватні товаровиробники не можуть одночасно достатньо приділяти уваги і виробництву, і комерційній діяльності, пошуку й придбанню ресурсів та послуг за прийнятими цінами. Важливе значення в цьому плані має заохочення кооперування сільськогосподарських товаровиробників. Кооперація в АПК України завжди була одним із важливих організаційних напрямів підвищення продуктивності праці, окупності основних і оборотних засобів, зайнятості населення, здешевлення виробництва продукції. Розвиток сільськогосподарської кооперації сприяє поширенню вільного підприємництва, стабільної ефективності виробництва, захисту товаровиробників на ринку від тиску монопольних посередницьких структур, що має бути забезпечено об'єднанням зусиль шляхом створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Теоретичні і науково-методичні проблеми розвитку кооперації в Україні в період сучасних аграрних перетворень активно досліджуються економістами-аграрниками, такими як Ф. Горбонос, В. Зіновчук, М. Малік, В. Месель-Веселяк, Л. Молдаван, О. Онищенко, В. Пулім, П. Саблук, Г. Черевко, В. Юрчишин. На думку цих вчених, обслуговуюча кооперація для України є специфічною формою організації сільськогосподарського виробництва. Проте не всі теоретичні й прикладні проблеми розвитку обслуговуючих кооперативів достатньо вивчені, що і визначає актуальність проблеми для подальшого вивчення.

Тому дослідження з проблем українського кооперативного руху повинні, на наш погляд, крім освітлення основних елементів організаційно-економічного механізму кооперативного підприємства, акцентувати увагу на пошук шляхів їхньої реалізації, подолання невизначеності політичного, законодавчого, соціально-економічного поля, що перешкоджає розвитку кооперативних структур.

Слід підкреслити, що сільськогосподарська кооперація покликана виконувати дві досить важливі функції – економічну і соціальну. Якщо завдання першої полягає у забезпеченні підвищення економічної ефективності виробництва на основі об'єднання зусиль товаровиробників, зокрема їх матеріально-технічних ресурсів, земельних ділянок і праці, то другої – у соціальному захисті членів кооперативних формувань [1, с. 33].

Водночас характерною особливістю нинішнього стану розвитку аграрного сектору економіки країни є недостатній розвиток обслуговуючих кооперативів. Обслуговуючі кооперативи в усьому світі довели свою ефективність щодо розв'язання проблем, а саме: здійснювати реалізацію продукції на вигідних умовах і за прийнятними цінами, спільно зберігати та переробляти продукцію, забезпечувати матеріально-технічними засобами за доступними цінами й можливістю купівлі в кредит, ефективно використовувати сучасну техніку та одержувати послуги за собівартістю. У країнах ЄС селяни через обслуговуючі кооперативи реалізують на внутрішніх і зовнішніх ринках понад 60 % товарної продукції аграрного сектору, у скандинавських країнах цей показник складає 80 %, у Японії та Китаї – 90%. У більшості країн сферою кооперативної діяльності охоплено майже повністю виробництво, переробка і збут молочних продуктів.

Україна має 150-літню історію кооперативного руху. До революції в Україні в кооперативи було об'єднаного понад 60 % сільського населення. Нині, за підрахунками вчених, до кооперації залучено не більше 0,3% сільського населення. В 2004 р. в Україні було 1100 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Але починаючи з 2005 р., пішов різкий спад і нині, за статистикою нараховується близько 500 кооперативів, а в дійсності працює 200–250.

Реалізація виробленої продукції та забезпечення товаровиробників матеріально-технічними ресурсами має бути одним з важливіших завдань обслуговуючої кооперації. Є міжнародна формула: виробництво сільськогосподарської продукції саме по собі – це не бізнес. Виробництво може бути прибутковим лише з перепродажною підготовкою та каналами збуту [2, с. 117].

В Україні великі структури і трейдери диктують умови на ринку сільськогосподарської продукції, бо не мають протипаги – нема кооперації, нема об'єднання виробників. Посередники за безцінь скуповують продукцію у сільського населення і далі продають її, отримуючи великі прибутки. Але там, де люди об'єдналися і створили збутові кооперативи, посередники відступають.

Сьогодні у світі 4/5 сільськогосподарської продукції продається запакованою. В Україні запакована лише 1/5 частина. Кожен селянин не зможе встановити у себе обладнання для фасування та пакування продукції – лише через об'єднання в кооперативи.

Розвитку обслуговуючої кооперації, на нашу думку, як в окремих регіонах так і в Україні в цілому, заважають:

- нерозуміння значення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у середовищі сільськогосподарських товаровиробників, відсутність стратегій розвитку кооперації на регіональному рівні;

- неузгодженість законодавства України щодо сільськогосподарської кооперації з нормативно-правовими актами податкової системи;

- більшість сільськогосподарських товаровиробників, потенційних членів обслуговуючих кооперативів знаходяться у скрутному фінансовому стані та виживають, а кооперація належить до стратегії розвитку;

- нерівні умови конкуренції для сільськогосподарських підприємств, диспаритет цін, монополістичні ціни посередницьких структур і переробних підприємств;

- недостатня поінформованість сільського населення про діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і їх переваги;

- відсутність у підприємств стартового капіталу для об'єднання;

- відсутність єдиного кооперативного координаційного центру (а також регіональних центрів);

- відсутність державної підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;

- відсутність у програмах вищих навчальних закладів курсу сільськогосподарської кооперації.

Таким чином, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи – організаційно-правова структура на селі, яка виникла як закономірна реакція сільських товаровиробників на реалії ринкового середовища. Підвищений інтерес селян до нового типу корпоративних структур потребує відповідного інформаційного забезпечення, широкого висвітлення, аналізу їхньої діяльності та оцінки їх ефективності,

висвітлення іноземного досвіду. Отже, створення обслуговуючих кооперативів для сільськогосподарських товаровиробників дає змогу спеціалізувати виробництво, підвищити його концентрацію, знизити матеріально-грошові витрати і в результаті забезпечити зростання виробництва сільськогосподарської продукції.

Список використаних джерел

1. Ушкаренко Ю. В. Розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації / Ю. В. Ушкаренко // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С. 31.
2. Цимбал В. О. Критерії оцінки діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів /В. О. Цимбал// Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 116.